

INHOUDSTAFEL

- 3 TEN GELEIDE
VERMAATSCHAPPELIJING – What a difference a faith makes?**
Pieter Vandecasteele
- 5 PLEIDOOI VOOR VERMAATSCHAPPELIJING VAN DE KERK
Beleidsuggesties naar aanleiding van een IOKS-tweedaagse**
- 8 VERMAATSCHAPPELIJING EN
DE DIACONALE OPDRACHT VAN DE PAROCHIE**
Een gesprek over mogelijkheden en valkuilen
Jan Steel in gesprek met Pieter Vandecasteele
In dit themanummer komen twee fundamentele perspectieven aan bod. Het ene perspectief vertrekt vanuit de context van parochies en geloofsgemeenschappen, en het andere perspectief vertrekt vanuit de context van zorgvoorzieningen (zie het volgende artikel). In dit interview met Jan Steel gaat het over de diaconale opdracht van de parochie. Aangezien Jan Steel sinds het voorjaar van 2017 bisschoppelijk gedelegeerde is voor diaconie en caritas in het Bisdom Brugge, vroegen we ook wat er in zijn beleidsbrief rond deze thematiek zou staan.
- 12 ZINZORG EN PASTORAAL THUIS**
Tussentijdse balans van een boeiend pilootproject
Eveline Deketele
Sinds oktober 2016 werd in Bisdom Brugge het pilootproject 'Zinzorg en Pastoraal Thuis' gestart. Dit project wil de brug slaan tussen de wereld van de psychiatrie en de wereld van de parochiepastoraal. De aanleiding hiervoor was enerzijds de vaststelling dat patiënten na een opname in een psychiatrisch ziekenhuis niet vanzelf betrokken mensen vinden waar ze op verhaal kunnen komen. Ze vinden ook niet vanzelf de aansluiting in een parochie of in een zingevend verband om daar hun verhaal te kunnen doen.

- 17 DE MAATSCHAPPELIJKE
RELEVANTIE VAN DE GELOOFSGEMEENSCHAP**
Een verhaal over perspectiefwisselingen, in drie bedrijven
Franck Ploum
*In deze bijdrage schetst Franck Ploum de ontwikkeling van de vermaatschappelijking van de zorg in Nederland. Een van de onmiskenbare gevolgen van deze evolutie is een sterk doorge-
dreven commercialisering. Ook de impact van ontzuiling en secularisatie komt aan bod. Op
basis van deze evoluties verkent Ploum hoe een hedendaagse geloofsgemeenschap vorm kan
krijgen, en wat de maatschappelijke relevantie ervan kan zijn.*
-
- 25 DE ZORG OM SPIRITUELE ZORG**
Wat er op het spel staat
Anne Vandenhoeck
*Deze bijdrage vindt zijn oorsprong op het 'mini-congres' over Zorg voor Spirit, georganiseerd
door Caritas West Vlaanderen, op 25 oktober 2016. Anne Vandenhoeck hield er een vurig
pleidooi voor de zorg voor de spirituele dimensie van patiënten, bewoners en cliënten. Het
startpunt is een omschrijving van spirituele zorg en pastorale zorg. Het artikel wordt geil-
lustreerd aan de hand van citaten van politici en zorgverleners tijdens het symposium in de
Belgische senaat, georganiseerd door de beroepsvereniging voor katholieke pastores in de
gezondheids- en welzijnszorg op 18 oktober 2016.*
-
- 30 UITGELEZEN**
Bernadette Verbruggen
- 34 WELKOM AAN TONY DE JANS**
Interview door Pieter Vandecasteele
- 38 OVER HET MUURTJE. Pastoraal in de gevangenis**
In gesprek met Siska Deknudt
Interview door Goedele Miseur
- 43 AANKONDIGINGEN**
- 46 TERUGBLIK**
LIEFDE OP HET EERSTE GEZICHT? Media en pastoraat
- 48 UITSMIJTER**
Veranderlijke richtingen
Barbara Focquaert

Ten geleide

VERMAATSCHAPPELIJING

What a difference a faith makes?

Beste lezer,

U kent wellicht een of andere variant van het beeld van de olifant in de kamer? Er staat een olifant in de kamer, en de aanwezigen – die in dit gedachtenexperiment geblinddoekt zijn en nog nooit een olifant gezien hebben – voelen elk aan een ander deel van de imaginaire olifant. Afhankelijk van waar ze staan, levert dit natuurlijk heel diverse impressies op van hoe de olifant eruit ziet. Met het begrip ‘vermaatschappelijking van de zorg’ lijkt dit ook zo te zijn. Afhankelijk waar je staat – in welke sector, of in welke positie (cliënt, patiënt, familielid, naaste, zorgverlener, beleidsmedewerker, ...) – heb je een ander beeld op de (implicaties van) de vermaatschappelijking van de zorg. En die verschillende beelden brengen verschillende inschattingen en oordelen met zich mee. Dit verklaart waarom de ene deze tendens enthousiast verwelkomt, terwijl de andere zich argwanend afvraagt wat de

verborgen motieven zijn en wie de rekening uiteindelijk zal betalen. De verschillende perspectieven en oordelen hebben elk een zekere legitimiteit. Het is belangrijk om dit helder te krijgen. Jan Steyaert zegt dit heel duidelijk in een artikel in de ‘Gids op maatschappelijk gebied’: “Vermaatschappelijking is een containerbegrip dat meerdere ladingen dekt. [...] Om te vermijden dat het een depolitiserend begrip wordt dat meer verdoezelt dan verheldert, is het noodzakelijk de verschillende betekenissen expliciet te benoemen. Uiteindelijk gaat het hier om een maatschappelijke discussie over het (her)verdelen van zorgverantwoordelijkheden, en in zo’n discussie helpen geen begrippen die meer verdoezelen dan verduidelijken”¹.

Op de IOKS-tweedaagse² die Caritas Vlaanderen jaarlijks organiseert, hebben we die verschillende perspectieven verkend, en de gevolgen ervan bestudeerd. Achtereenvolgens kwamen perspectieven aan bod vanuit de geestelijke gezondheidszorg,

¹ Jan Steyaert, *De meervoudigheid van vermaatschappelijking*, in *De Gids op maatschappelijk gebied*, juni 2014, 11-16.

² IOKS staat voor Interdiocesaan Overleg Kerk en Samenleving. Dit is het maandelijks overleg van de vicarissen die verantwoordelijk zijn voor caritas en diaconie.

vanuit de bijzondere jeugdzorg en vanuit de sector van ondersteuning voor personen met een handicap. Deze praktijkverhalen illustreerden al meteen het containergehalte van de vermaatschappelijking. En in die container zitten zowel interessante opportuniteiten (bijvoorbeeld wat betreft de de-institutionalisering van de psychiatrie) als valkuilen en bedreigingen (bijvoorbeeld de gevolgen van de persoonsvolgende financiering voor kwetsbare en onmondige mensen). We nodigden vervolgens enkele medewerkers van Samenlevingsopbouw Vlaanderen uit om hierover kritisch te reflecteren.

In een volgende fase vroegen we ons af hoe we als kerkgemeenschap kunnen/moeten reageren op deze ontwikkelingen. We lieten ons hierbij inspireren door een onderzoek dat in Groot Brittannië gebeurd is over zogenaamde 'faith-based charities', vrij vertaald: maatschappelijke organisaties met een levensbeschouwelijke inspiratie. Dit onderzoek onthulde interessante karakteristieken, die een significante impact van de inspiratie toonde. Vooreerst wat de doelgroep van de onderzochte organisaties betreft: 'faith-based' organisaties hebben een bijzondere motivatie om te werken met en voor de meest kwetsbare mensen in de marge van de samenleving. Bovendien zijn ze minder bereid om compromissen te sluiten met het beleid of met de publieke opinie. Ze houden voet bij stuk. Vervolgens toont het onderzoek aan dat deze organisaties gericht zijn op het brede publiek, dat ze niet enkel werken voor de eigen geloofsgemeenschap. Ten slotte werd aangestipt dat er een grote aandacht is voor de culturele achtergrond en de spirituele noden van het doelpubliek. Dit onderzoek toont dus aan dat 'faith' – levensbeschouwelijke inspiratie – wel degelijk een verschil maakt. *What a difference a faith makes!* Antoon Vandeveldde schreef op Knack.be een opiniestuk naar aanleiding van dit Brits onderzoek. Hoe vroeg zich af of deze resultaten ook in ons land zouden gelden. Hij past zijn conclusie meteen toe op de vermaatschappelijking van de zorg: "Vermaatschappelijking van de zorg: het wordt een nieuwe mantra voor beleidsmakers die ontdekken dat

niet alles met belastinggeld kan worden gefinancierd, maar het is ook een herontdekking van iets wat altijd heeft bestaan en wat vaak heel vanzelfsprekend vanuit religieuze motivaties werd gedaan. Er is in West-Europa een maatschappelijke sfeer gecreëerd waarin religie op honderd verschillende manieren verdacht wordt gemaakt. Voor sommigen is godsdienst een hypocriete bedoening, voor anderen een zaak van mensen die niet zindelijk kunnen nadenken. Het ware beter te erkennen dat religie weliswaar geen exclusieve claim op menslievendheid heeft, maar dat zij toch een fantastische motiverende kracht bezit die vele mensen en organisaties inspireert tot daden van kleine en grotere goedheid"³.

“Het ware beter te erkennen dat religie weliswaar geen exclusieve claim op menslievendheid heeft, maar dat zij toch een fantastische motiverende kracht bezit die vele mensen en organisaties inspireert tot daden van kleine en grotere goedheid.”

Het is vanuit deze overtuiging dat we op het eind van de tweedaagse een tiental beleidsaanbevelingen suggereerden, die ook in dit nummer van Pastorale Perspectieven opgenomen zijn. We hopen dat deze suggesties hun weg vinden naar de praktijk, om op die manier niet alleen werk te maken van de vermaatschappelijking in de zorg, maar vooral van de vermaatschappelijking van onze kerkgemeenschap.

Veel leesgenot,

Namens de deelnemers van de IOKS-tweedaagse,

Pieter Vandecasteele, eindredacteur

3 - Antoon Vandeveldde, 'Religie heeft niet het monopolie op menslievendheid, maar wel een grote motiverende kracht', De (s)preekstoel van Knack.be, toegang op 5 februari 2017.

PLEIDOOI VOOR VERMAATSCHAPPELIJING VAN DE KERK

Op woensdag 22 en donderdag 23 februari waren de vicarissen voor caritas en diaconie, samen met hun medewerkers, te gast in Brugge, in het Psychiatrisch Ziekenhuis Onze Lieve Vrouw, voor een tweedaagse over de implicaties en uitdagingen die de vermaatschappelijking van de zorg stelt voor christelijke geloofsgemeenschappen in Vlaanderen.

Het programma volgde de beweging kenmerkend voor het proces van vermaatschappelijking van de zorg: van zorg- en welzijnsvoorzieningen naar de samenleving. In een drievoudige grondige introductie maakten we kennis met de manier waarop vermaatschappelijking zich manifesteert in de geestelijke gezondheidszorg, in de bijzondere jeugdzorg en in de sector ondersteuning van personen met een handicap (resp. door Marc Vermeire, algemeen directeur PZ OLV Brugge, Eveline Popelier, directeur Binnenstad. Organisatie voor jeugdhulp, en Paul Bulckaert, algemeen directeur De Kade).

Daarna volgde een indringende analyse van het effect van deze ontwikkelingen op kwetsbare mensen in onze samenleving, door Geert Schuermans en Klaas Poppe van Samenlevingsopbouw Vlaanderen. Op basis van deze presentaties werden de kansen, maar ook de bedreigingen van de ontwikkeling zichtbaar. In hun presentatie stelden Schuermans en Poppe de cruciale vraag: "Wie is er vragende partij voor welk soort vermaatschappelijking?". Vermaatschappelijking van de zorg is immers nauw verbonden met de afbraak van de verzorgingsstaat. Dat er dan waakzaamheid geboden is voor kwalijke effecten is duidelijk. In de huidige opvatting van 'vermaatschappelijking van de zorg' wordt verondersteld dat alle 'participanten' mondige en alerte burgers zijn met een groot sociaal netwerk. In realiteit is dit echter verre van het geval.

In een volgende beweging werd gekeken naar de respons vanuit de kerkgemeenschap. Evelien Deketele – deeltijds pastor in de GGZ en deeltijds medewerker van het Bisdom Brugge – lichtte het pilootproject rond 'zinzorg en pastoraal thuis' toe, en kersvers bisschoppelijk gedelegeerde Jan Steel ging dieper in op de diaconale uitdagingen voor

geloofs- en parochiegemeenschappen. Aan theoloog Franck Ploum werd tot slot het woord gegeven voor een Bijbel-theologische reflectie op de evoluties van vermaatschappelijking en vermarkting, zoals ze zich in Nederland manifesteren.

Aan het einde van de tweedaagse vergadering werden een aantal beleidssuggesties geformuleerd, voor kerkelijke beleidsmakers in de verschillende bisdommen, over de manier waarop kerkgemeenschappen kunnen antwoorden op de tendens van de vermaatschappelijking van de zorg- en welzijnssector.

1. De confrontatie met vermaatschappelijking van de zorg doet een appel op de diaconale opdracht, de maatschappelijke bewogenheid en de profetische kracht van kerkgemeenschappen in Vlaanderen. Het antwoord op de vermaatschappelijking van zorg en welzijn, moet een **vermaatschappelijking van de kerkgemeenschap** zijn.

Dit betekent niet alleen dat geloofsgemeenschappen zich in woord en daad moeten verbinden met het lot van kwetsbare mensen. Het betekent ook dat de vermaatschappelijking en de daarmee gepaard gaande vermarkting met de nodige kritisch-profetische waakzaamheid moet bekeken en besproken worden, en dat standpunt ingenomen wordt in het maatschappelijk debat, precies ten dienste van de meest kwetsbaren in onze samenleving.

2. Die **kritisch-profetische waakzaamheid** heeft Bijbelse wortels en wordt gevoed door de traditie van de sociale leer van de Kerk, en door diverse, actuele bevrijdingstheologieën. Het appel dat uitgaat van de vermaatschappelijking van zorg en welzijn impliceert dat er sterk ingezet wordt op visieontwikkeling – precies vanuit deze inspiratiebronnen.

Deze kritische, profetische visieontwikkeling dient ook nauw verbonden te worden met een **vormings- en begeleidingsaanbod** van verschillende diensten in dezelfde profetische geest.

3. In de beweging naar (grotere) pastorale eenheden of zones moet gestreefd worden naar het **wegwerken van tussenschotten tussen territoriale en categoriale pastoraal**, tussen voorzieningen, scholen, parochies,...

Op die manier kan een vruchtbare kruisbestuiving tussen sectoren ontstaan. Hierbij moet de eigenheid en de interne logica's van deze sectoren gerespecteerd worden.

4. In het **personeelsbeleid**, zowel bij vrijwilligers als bij professionelen, moet in de taakomschrijving **voldoende aandacht zijn voor deze maatschappelijke dimensie** van de opdracht.
Zo moet onderzocht worden of pastores uit zorgvoorzieningen ook buiten de voorziening opdrachten kunnen krijgen ('transmurale uren'), en of parochie-assistenten of vrijwilligers ondersteunend en verbindend kunnen meewerken aan het zorgaanbod van voorzieningen.
5. De **diaconale opdracht staat in het hart van de levende geloofsgemeenschap**.
6. Er kan een stimulerend en motiverend beleid gevoerd worden voor **experimentele projecten**, die verbindend werken, over de grenzen van parochies of pastorale zones heen (cfr. het pilootproject rond zinzorg en pastoraal thuis). Hier moet gezocht worden naar zingevingsniches of naar blinde vlekken in het maatschappelijk weefsel.
7. **Strategische verbindingen** of allianties zijn belangrijk. Geloofsgemeenschappen moeten 'bruggen bouwen' met andere initiatieven, verenigingen, gemeenschappen vanuit diverse levensbeschouwelijke achtergronden, in hun onmiddellijke en ruimere omgeving.
8. Om te 'vermaatschappelijken' moeten geloofsgemeenschappen niet alleen de **sociale kaart**, maar ook de **levensbeschouwelijke kaart** in hun omgeving verkennen. De doelstelling – een rechtvaardige, solidaire en zorgzame samenleving – staat centraal, niet de zorg over de eigen positie of merites.
9. De inzichten en expertise die ontstaan, en ook de lessen die getrokken kunnen worden uit experimenten, moeten **intercollegiaal en interdiocesaan gedeeld** worden, zodat er een lerend en waarderend netwerk ontstaat.
10. Het ter harte nemen van deze maatschappelijke opdracht van levende geloofsgemeenschappen, moet steeds op een **authentieke en profetische manier** gebeuren en moet begeleid worden door een **zelfkritische houding**.